新疆文庫

ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرىنىڭ داڭلىق رومانلىرى

مۆيدىن سايىت بوستان

كروراندىكى ئىزچىلار

1

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

I5
1247.5
171
·1

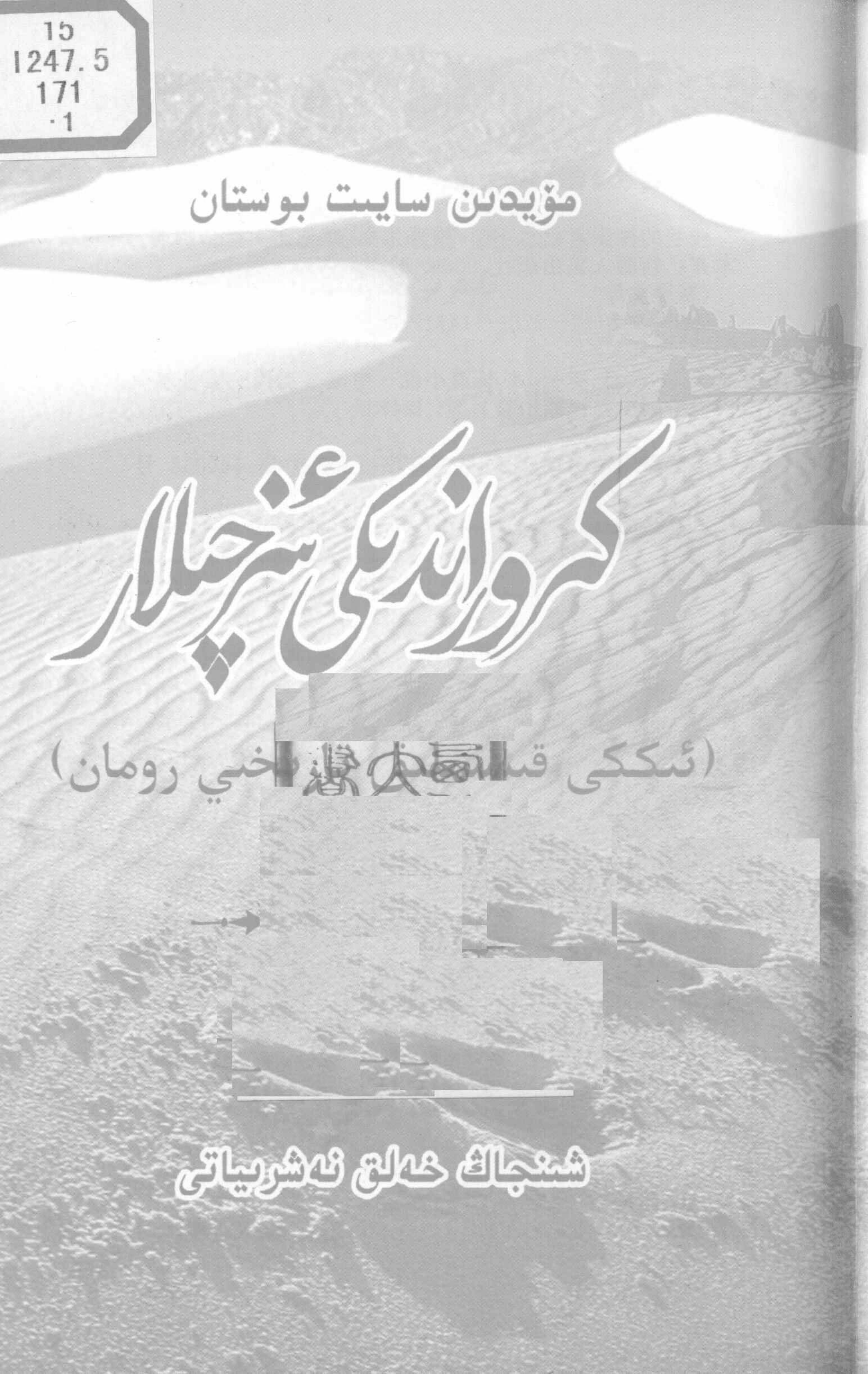

مۆيدىن سايىت بوستان

كرواندىكى ئىزچىلار

(ئىككى قىس[illegible]خىي رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

楼兰的探索者(上，下)：维吾尔文/莫依丁·萨依提著. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2009. 8
(新疆文库)
ISBN 978—7—228—11471—9

Ⅰ.楼… Ⅱ.莫… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2009）第 149058 号

责任编辑 帕提古丽·米吉提
责任校对 赛娜瓦尔·依布拉音，再米拉·菲达
出版发行 新疆人民出版社
地　　址 乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话 0991—2827472
邮政编码 830001
印　　刷 新疆新华印刷厂
经　　销 新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本 880×1230 毫米　1/32
印　　张 41.5
版　　次 2009 年 8 月第 1 版
印　　次 2009 年 8 月第 1 次印刷
印　　数 3000
总 定 价 103.00 元（上，下）

« شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى »
تەھرىر ھەيئىتى

مـــــۇدىــــــــــر : نۇر بەكرى

مۇئـاۋىن مۇدىرلار : لى يى، تىلىۋالدى ئابدۇرېشىت

ھـــەيـــئـــەتــــلــەر : جۇ چيـەن، ۋەن خەيچۇەن، شـى يۇڭچيـاڭ، مىجىت قادىر، ليۇ چاڭمىڭ، جاڭ شىنتەي، ۋاڭ ياۋپىڭ، گۈلشـەن تۇراخۇن، ليـۇ شۇشىن، لـى ۋېيپىڭ، ئابدۇراخمان ئـەبەي، رېن چېڭ، دەي ياۋخـوڭ، چېن گوڭچىڭ، ئادىـل مۇھەممـەت، ماۋ جيـەنشىـن، دىلشاد قـېـيـيـۇم، نۇرتـاي قىياسبېك، جۇ لوڭچىن، ياسىن ئوبـۇلقاسـىم، شۇ جيـاڭ، ئابلـىز قېيـيـۇم، تاھـىـر ناسىر، يـۇ فۇئـيـن، پەتتـار مـاخمۇت، يـۇ ۋېـنشيـاڭ، گـو چۇەن، رەيقەتجان خېلىل، دىلشاد ئەلى

باش پىلانلىغۇچىلار : ليۇ چاڭمىڭ، مىجىت قادىر

بـاش تـەھـرىـرلـەر : شى يۇڭچياڭ، مىجىت قادىر، ليۇ چاڭمىڭ

مـۇئـاۋىـن بـــاش
تـــەھـــرىـــرلـــەر : جاڭ شىـنـتەي، ۋاڭ ياۋپىڭ، گۈلـشەن تۇراخۇن، ليۇ شۇشـىن

ئىجرائىيە مۇئـاۋىن
بـاش تـــەھـــرىـــر : گۈلشەن تۇراخۇن

«شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»گە
كىرىش سۆز

نۇر بەكرى

مەدەنىيەت ئىنسانىيەت مەدەنىيلىكىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. مەدەنىيەتنىڭ تەرەققىياتى ۋە گۈللىنىشى خەلق ئاممىسىنىڭ ماددىي مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىپلا قالماي، مىللىي روھنى مۇستەھكەملەپ، مىللەتنىڭ ئومۇمىي ساپاسىنى ئۆستۈرىدۇ.

نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان شىنجاڭدىن ئىبارەت «يىپەك يولى» كېسىپ ئۆتكەن، شەرق ـ غەرب مەدەنىيىتى ئۇچراشقان بۇ زېمىندا ھەر مىللەت خەلقى ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ۋە جاپا ـ مۇشەققەتتە بىللە بولۇپ، ئۆزئارا ئىناق ئۆتۈپ، ۋەتىنىمىزنىڭ چېگرا رايونىنى ئورتاق ئېچىپ، قوغداپ ۋە قۇرۇپ، شانلىق ماددىي مەدەنىيەت ۋە رەڭگارەڭ كۆپ مەنبەلىك شانلىق مەدەنىيەتنى بەرپا قىلىپ، تارىخ بېتىگە پۈتۈلگەن ئۆلمەس نۇرغۇن ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا چىقاردى. بولۇپمۇ يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن بۇيان جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقى ھەمنەپەس، تەقدىرداش، قەلبداش بولۇپ، بىرلىكتە ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىپ، ئورتاق گۈللىنىپ، «نامرات ھەم قالاق» ھالەتتىن باي، مەدەنىيەتلىك ۋە تەرەققىي قىلغان جەمئىيەتكە قەدەم قويدى. ئىقتىساد ۋە جەمئىيەتنىڭ ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىشىغا

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

ئەگىشىپ ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىمۇ جۇش ئۇرۇپ تەرەققىي قىلىشتەك يېڭى باھارنى كۈتۈۋالدى ، مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئەسەرلىرى ئۈزلۈكسىز بارلىققا كەلدى ، غەيرىي ماددىي مەدەنىيەت ئۈنۈملۈك قوغدىلىپ ۋە ۋارىسلىق قىلىنىپ ، تۈرلۈك مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى ، سەنئەت ئەڭگۈشتەرلىرى چولپان يۇلتۇزدەك چاقناپ ، سەلتەنىتى ۋە ئۆزگە خاس بەدىئىي جەلپكارلىقىنى نامايان قىلىپ ، جۇڭخۇا مەدەنىيەت خەزىنىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندى .

پۈتۈن جەمئىيەتتە ئورتاق غايىنى بەرپا قىلىش جۇڭگوچە ئالاھىدىلىككە ئىگە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت بەرپا قىلىشنىڭ نېگىزى . ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرى باشتىن ـ ئاخىر جۇڭگو ئىلغار مەدەنىيىتىنىڭ ئىلگىرىلەش يۆنىلىشىگە ئەمەل قىلىپ ، «ئىككى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش» يۆنىلىشى ۋە «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش ، ھەممە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايراش» فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇپ ، ۋەتەنپەرۋەرلىكنى يادرو قىلغان مىللىي روھ ۋە ئىسلاھات ، يېڭىلىق يارىتىشنى يادرو قىلغان دەۋر روھىنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك يادرولۇق قىممەت سىستېمىسىنى بەرپا قىلىشى كېرەك. بولۇپمۇ ھەر مىللەت خەلقى «بىرلىكتە ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىش ، ئورتاق گۈللىنىپ تەرەققىي قىلىش»تىن ئىبارەت باش تېمىنى چىڭ تۇتقا قىلىپ ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنى ئۈزلۈكسىز گۈللەندۈرۈپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ، مەدەنىيەت ـ سەنئەتنىڭ جەمئىيەتكە باشلامچىلىق قىلىش ، خەلقنى تەربىيىلەش ، ئىلمىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈش ، جەمئىيەت ئىناقلىقى ۋە مۇقىملىقىنى ساقلاشتىن ئىبارەت مۇھىم رولىنى ئەڭ زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك ئىناق جەمئىيەت

قۇرۇش ۋە ئەۋزەل مەدەنىيەت مۇھىتى بەرپا قىلىشى كېرەك . بۇ گۈللەنگەن دەۋردە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ ، ئالدىنقىلارغا ۋارىسلىق قىلىپ ، كېيىنكىلەرگە يول ئاچايلى . بۇ يىل يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقى ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق نۇقتىلىق نەشر تۈرگە رەھبەرلىك قىلىش گۇرۇپپىسى تەھرىر ھەيئىتى تەشكىللەپ ، «شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى» نەشر خىزمىتىنى قانات يايدۇردى . بۇ بىر تۈرلۈك شىنجاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى سىستېمىلىق رەتلەيدىغان ، شىنجاڭنىڭ تارىخى ۋە ئېتنوگرافىيىسىنى چوڭقۇر تەتقىق قىلىدىغان ، شىنجاڭ مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان زور مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى . «شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»نى نەشر قىلىش شىنجاڭنىڭ كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى قېزىش ، شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت تەرەققىياتى جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى كەڭ كۆلەمدە مۇجەسسەملەش ، جۇغراپىيىلىك ئالاھىدىلىك ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە تايىنىپ ، يىپەك يولى مەدەنىيىتى ، غەربىي رايون مەدەنىيىتى ۋە شىنجاڭ مەدەنىيىتىنىڭ داڭلىق ماركىلىرىنى يارىتىش ، نەشر بۇيۇملىرىنىڭ مىللىي مەدەنىيەتنى جۇغلاش ، بىلىمدە يېڭىلىق يارىتىش ، مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلىش رولىنى جارى قىلدۇرۇش جەھەتتە ئاكتىپ ، رېئال ۋە ئۇزاق تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە ، شۇنداقلا ئۇ بۇگۈنكى دەۋرگە مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ، كەلگۈسىگە تۆھپە قوشىدىغان زور ياخشى ئىش .

«شىنجاڭ كىتاب خەزىنىسى»نىڭ ئىجادىيەت ، تەھرىرلىك ، نەشر قىلىش خىزمىتىگە قاتناشقان بارلىق مۇتەخەسسىس ، ئالىملار ۋە يولداشلارنىڭ ئىلمىي تەرەققىيات قارىشىنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ ، سوتسىيالىستىك ئىلغار مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەلىپىنى توغرا ئىگىلەپ ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ مەنىۋى

مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا بولغان يېڭى ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىنى توغرا تونۇپ ، يېرىم ئەسىردىن بۇيانقى شىنجاڭنىڭ مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى نەشر قىلىشنى كۆڭۈل قويۇپ تەشكىللەپ ، كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت جەھەتتىكى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش بىلەن بىللە شىنجاڭنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىككە ۋە مىللىي ئالاھىدىلىككە ئىگە مۇنەۋۋەر مەدەنىيىتىنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا كاپالەتلىك قىلىپ ، ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇپ ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشى ۋە ئورتاق ئىلگىرىلىشىنى سىلجىتىپ ، شىنجاڭ مەدەنىيىتىنىڭ پارلاق دەۋر نۇرىنى ۋە ئەقىل ـ پاراسەت نۇرىنى تېخىمۇ چاقنىتىشىنى ، شۇ ئارقىلىق مەملىكەتكە ، دۇنياغا يۈزلىنىپ جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنىڭ زور گۈللىنىشى ۋە زور تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن مۇھىم تۆھپىلەرنى قوشۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن !

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب كۆچۈش 1
ئىككىنچى باب قالۇچىلار مەھەللىسىدە 50
ئۈچىنچى باب «دىۋە ئادەم» 103
تۆتىنچى باب ئابدالدا 162
بەشىنچى باب چوڭ ئۈيۈشۈش 241
ئالتىنچى باب توي ۋە مۇسىبەت 326
يەتتىنچى باب بىزمۇ يەر تېرىيلى 411
سەككىزىنچى باب ئوماقنىڭ تاختىسى 501
توققۇزىنچى باب يۇرتۇڭنىڭ ھەممە يېرىنى بىلىپ قوي... 589

بىرىنچى باب

كۆچۈش

بۇ يول دۇنيادىكى يوللارنىڭ قەدىمىيسى ، سەرخىلى ئىدى ، دۇنيادىكى يوللار بۇ يول ئالدىدا ئۇزۇن ـ قىسقى-لىقتا خالتا كوچىغا ، كەڭ ـ تارلىقتا چىغىر يولغا ئوخ-شايتتى ؛ بۇ يول شۇنچىلىك ئاۋات ، قايناق ئىدىكى ، جاھان-دىكى ئېسىل مال ـ بۇيۇملارنىڭ ، جاۋاھىراتلارنىڭ يەر-مەنكىسى ئىدى ؛ ھەر خىل رەڭ ـ تۇستىكى ئادەملەر ، تۇرلۇك تىل ـ زۇۋان ، مەدەنىيەت ، ئىدىيە ، تۇر-لۇك دىن ـ ئېتىقادلار ئۇچرىشىپ ، ئۆتۇشۇپ تۇرىدىغان مەشھۇر ، شۆھرەتلىك يول ئىدى .

— خاتىرەمدىن .

1

قۇملۇق ، پايانى يوق قۇملۇق ، گويا دۇنيا قۇم بولۇپ يارالغان-دەك ياكى پۇتكۇل زېمىننى قۇم توپانى بېسىپ كەتكەندەك .

قۇياش تىكلەشكەن چاغ ، ئاسمان خۇددى قۇم دۇنياسىغا كۆم-تۇرۇپ قويغان غايەت زور زەڭگەر قازانغا ، قۇياش بولسا مۇشۇ قازاننىڭ ئەڭ ئېگىز مەركىزىدىكى تۇگلۇككە ئېسىپ قويغان نۇر شارىغا ئوخشايتتى . بۇ قۇم دۇنياسىنىڭ تەرەپلىرى ئۇنى يىراق ـ يىراقلاردىن قوچۇپ ـ ئۇپۇپ تۇرغان مۇشۇ زەڭگەر

قازاننىڭ گىرۋىكى، ئۇپۇق سىزىقى ئىدى. بۇ يەردە تەرەپ - پە-
رەپ مەۋجۇت ئەمەستەكلا، ھەممە تەرەپ ئوخشاش.

قۇملۇق شۇ قەدەر چۆل - جەزىرە ئىدىكى، نە بىرەر تۈپ
دەرەخ، بىرەر تۈپ شىۋاق، يانتاق، نە يىڭنە چاغلىق بىرەر تال
خەس - گىياھ بولسۇن، ساپلا قۇم، قۇملا، زەررىچە بۇلۇتسىز،
خرۇستالدەك سۈزۈك ئاسماندا تىكلەشكەن قۇياش نۇرىدا قۇملار
پارىلداپ چاقناپ تۇراتتى.

پايانسىز قۇملۇقنىڭ دۆڭ - بارخانلىرى بىر قارىماققا
بىر - بىرىگە مىنگىشىپ گىرەلىشىپ كەتكەن بېلىق قاسىراقلىرىغا
ئوخشىسا، يەنە بىر قاراشقا مەيىن شامالدا بىر - بىرىنى قوغلىشىپ
قىرغاق تامان سىلجىپ، يېنىك ھەم رىتىملىق تەۋرىنىۋاتقان كۆل
چايقاقلىرىغا ئوخشايتتى.

رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە، قايسىبىر قەدىم زاماندا توپان بالاسى
بولۇپ، ئاسمان - پەلەك تاغ - چوققىلارنىمۇ قوشۇپ پۈتكۈل
يەر - زېمىننى سۇ بېسىپ كەتكەندە، پەقەت نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ
كېمىسىدىكى جانلىقلارلا ھايات قالغانىكەن. خۇددى شۇنىڭغا ئوخ-
شاش، قۇم توپانى ئاستىدىن ئۆمىلەپ چىقىۋاتقاندەك، يۈك ئارتىل-
غان بىرنەچچە كالا، ئېشەكنى ئالدىغا سېلىپ، ئات، كالا، ئېشەك
مىنگەن چوڭ - كىچىك ئۈچ ئادەم چەكسىز قۇملۇقنىڭ يىراق
ئۇپۇقتىكى ھال رەڭ ۋىل - ۋىل گىرىمسەنلىك ئىچىدىن قىمىرلا-
ۋاتقاندەك ئاستا چىقىپ كەلمەكتە. ئۇلار بىر كۆرۈنۈپ، بىر كۆ-
رۈنمەي، ھېلى ئېگىز بىر قۇم دۆۋىسىدىن ئايلىنىپ ئۆتسە، ھېلى
ئالدىنى توسۇپ تۇرغان يەنە بىر چوڭ قۇم دۆۋىسىگە ئۆمىلىگەندەك
چىقىپ، دومىلىغاندەك مۇدۇرۇلۇپ چۈشەتتى. مانا، ئۇلار يەنە بىر
قۇم دۆۋىسىگە چىقتى. ئات مىنگەن ئايال بىلەن ئېشەك مىنگەن
بالا — ئىككىسى قۇم دۆۋىسىدىن چۈشۈپ مېڭىشىنى داۋام ئەتتى.
كالا مىنگەن ئەر بولسا، قۇم دۆۋىسىدىن چۈشمەي، كالا ئۈستىدە
تۇرۇپ سول قولىنىڭ ئالىقىنىنى پېشانىسىگە سايىۋەن قىلىپ
تۇتۇپ يىراقلارغا قارىدى. ئۇ بۇ قارىشىدا: «بارىدىغان مەنزىلىمىز

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

قايسى تەرەپتىكىن ، بۇ قۇملۇقنىڭ چېكى نەدىدۇ ؟ » دەۋاتامدىكىن ، بەلكى ئىككىلىسىنى دەۋاتاندۇ . ئۇلار بۇ قۇملۇق جەزىرىدە نەدىن كېلىپ ، نەگە كېتىۋاتىدىكىن ؟ ئەر قۇم دۆۋىسىدىن چۇشۇپ ئايال بىلەن بالىغا يېتىشىپ كەلدى .

— ئاتا ، بىز تېخىچە قۇملۇقتا مېڭىۋاتىمىزغۇ ؟

— ...

— ئاتا ، سەن يولغا چىقىشقا ئاز قالدۇق دېگەنتىڭ ، قېنى ئۇ يول ؟

— ھە ، يولغا ئاز قالدۇق .

— ئالدىنقى كۈنىمۇ شۇنداق دېگەنتىڭ ، تۈنۈگۈنىمۇ شۇنداق دېدىڭ . ھازىرمۇ يەنە ...

— بولدى ، ئاتاڭنى گەپكە سېلىۋەرمە ، بۇ قۇملۇقتا نەدە يول بولىدۇ ، مېڭىۋاتقان يېرىمىز يول شۇ .

قايسى تەرەپلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بۇ پايانى يوق قۇملۇقتا ، ئۇ ئەر يىگىرمە يىلنىڭ ئالدىدا ئاتىسى بىلەن ماڭغان چاغدىكى تۇيغۇسىغا تايىنىپلا ئۇ ئىككىسىنى باشلاپ كېتىۋاتاتتى .

ئۇلارنىڭ ئاتا ماكان يۇرتى چارا ئىدى . ئۇن نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا تارىم دەرياسى ئېغىر دەرىجىدە تاشقىنلاپ كېتىپ ، ئەتراپنى سۇ بېسىپ ، سۇ چىقمىغان يەرلەرمۇ زەيلىشىپ ، شورلىشىپ كەتكەندى . شۇ چاغدا زور بىر تۈركۈم كىشىلەر ۋاقىتلىق بولسىمۇ تىرىكچىلىك غېمىدە تەرەپ ـ تەرەپكە تارقىلىپ كەتكەندە ، ئۇلارنىڭ ئائىلىسى باشقىلار بىلەن بىللە چارىنى تاشلاپ قۇرۇقتاغ ئېغىزىدىكى كىچىك بىر مەھەللىگە كۆچۈپ بارغان . ئۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھاياتلىق كاپالىتى بولغان كىچىك بىر ئېرىق سۇ بىر ھەپتىنىڭ ئالدىدا قانداقتۇر بىر غايىۋى كۈچ تىلسىم قىلىۋەتكەندەك ياكى بىر يالماۋۇز مەخلۇق تەرىپىدىن سۈمۈرۈۋېلىنغاندەك شىپپىدە قۇرۇپ كەتتى . مەھەللىدىكى ئۇن نەچچە ئائىلە ھەرقايسىسى جەمەتىنى ۋە ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ ئەسلىي يۇرتىنى ئېسىگە

ئېلىپ ھەر تەرەپكە كۆچۈپ كېتىشتى. بۇ ئۈچ جانلىق ئائىلە بوۋىلىرىنىڭ يۇرتى بولغان قاراقوشۇن كۆلى ئەتراپىغا كەتمەكچى بولۇشقانىدى. لېكىن، كۆل سۈيى ئۆرلەپ كېتىپ، كىشىلەرنىڭ باشقا يۇرت - مەھەللىلەرگە كۆچۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، قاراقوشۇن كۆلىگە يېقىنراق يېڭى ئابدالنى پاناھداپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ھەرقانچە ئۆز تۇيغۇسىغا ئىشەنسىمۇ، ھېچقايسى تەرىپىنى بىلگىلى بولمايدىغان قۇملۇقتا يەنىلا پات - پات ئەتراپقا قاراپ قويغان ياخشى، دەپ قارايتتى.

ئۇلار قۇم دۆڭلىرىگە چىقىپ - چۈشۈپ، ئايلىنىپ بۇنچە ئاۋارە بولۇپ يۈرگۈچە بىرەر يول تېپىپ ماڭسا بولمامدىكىن - ھە.

بۇ دەشت - جەزىرە قۇملۇقتا نەدىمۇ يول بولسۇن، يوق. ياق! يول بار ئىدى، يول بولغاندىمۇ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا، مەشرىقتىن مەغرىبكىچە سوزۇلغان، جاھاننىڭ ئۇ چېتى بىلەن بۇ چېتىنى تۇتاشتۇرغان يول بار ئىدى. ئەينى زاماندا ئاۋات، قايناق، روناق تاپقان ئۇنداق يول جاھاننىڭ ھېچبىر يېرىدە تېخى ئېچىلمىغانىدى، بارلىرى ئۇزۇن - قىسقىلىقتا خالتا كوچىغا، كەڭ - تارلىقتا چىغىر يولغا ئوخشايتتى. بۇ يولدا قىش - ياز دېمەي يىل بويى ھىندى - ئافغان، پارس - سوغدىيان، رىم - يۇنان كارۋانلىرىدىنىڭ، سەيياھ - ساياھەتچىلەرنىڭ، ئەلچىلەرنىڭ ئايىغى، كولدۇرما - قوڭغۇراقلىرىنىڭ ياڭراق سادالىرى ئۈزۈلمەيتتى. زەردار كارۋانلارنىڭ قوڭغۇراقلىرى ئالتۇندەك ساپ، سۈزۈك، جاراڭلىق ھەم سەلتەنەتلىك ئىدى، باشقىلىرىنىڭمۇ ياڭراق، يېقىملىق، ھەيۋەتلىك ئىدى، ئەلچى كارۋانلارنىڭ بولسا ئوردا جاكارچىسىنىڭ داڭلىدىقىدەك بوغۇق ئەمما سۈر - ۋەھىملىك ئىدى. بۇ يولنىڭ كارۋان سارايلىرى، سودا مەيدان - سورۇنلىرى، رەستە - بازارلىرى گويا دۇنياۋى يەرمەنكە ئىدى. جاھاندا بارلىكى ئېسىل مال - بۇيۇملارنىڭ ھەممىسى: شايى - ئەتلەس، دۇردۇن - دۇخاۋا، گۆھەر، كەھرىۋا كەبى جاۋاھىراتلار مۇشۇ يول، مۇشۇ

چوڭ رەستىدە ئۇچرىشاتتى ، ئۇيان ـ بۇيان ئۆتۈشۈپ تۇراتتى ، ئالماشتۇرۇلاتتى . بۇ يولدا يەنە ئاق ، قارا ، سېرىق — ھەر خىل رەڭ ـ تۈستىكى ئادەملەر ھەم تۈرلۈك تىل ـ زۇۋان ۋە ھەر خىل دىن ـ ئېتىقادلارمۇ ئۇچرىشاتتى . بۇ يولدا كىشىلەر سودا قىلىشاتتى ، تالىشاتتى ، قىزىرىشاتتى ، ھۇرپىيىشەتتى ، يەنە ئاخىرىدا چىرايلىقچە پۈتۈشۈپ قالاتتى . شەرقنىڭ جۇلالىق ئېسىل شايى ـ كىمخابلىرى ، كەھرىۋادەك سۈزۈك ، چاقناق فارفور قاچىلىرى ، قاشتېشى بۇيۇملىرى غەربنىڭ يېقىن ـ يىراقلىرىغىچە يېتىپ باراتتى ، غەربنىڭ ماللىرى شەرققە يۇرۇشۇپ تۇراتتى . چېرىك ـ چەۋەندازلار ، ھوشيار جىبەكچىلەر يولنىڭ تىنچ ـ ئامانلىقىنى يىل بويى قورۇقداپ ـ قوغداپ تۇراتتى . يول ئوغرى ، قاراقچىلاردىن خالىي ئىدى . يول مۇساپىسى ئۇزۇن ، جاپا ـ مۇشەققەتتى كۆپ ، ئېغىر بولسىمۇ ، ھەرقايسى ئەل كارۋانلىرى ، قىممەتلىك مال ـ بۇيۇملىرى بۇ يولغا خەۋپسىرىمەي ئاقاتتى .

چاڭئەننىڭ تۈنجى ئەلچىسى جاڭ چيەن كانگيە[1] سەپىرىدە مۇشۇ يولدىن ئۆتكەن . ۋېنىتسىيىلىك سەيياھ ئەلچى ماركوپولو شەرققە بېرىشىدا مۇشۇ يولدا ماڭغان . بۇ يەردە ئۇ ئۆز يۇرتىدا ، ئۆيىدە يەپ باقمىغان ئاجايىپ نازۇنېمەتلەردىن لەززەتلىنىپ ، شېرىن ـ تاتلىق ، ئېسىل تەسىراتلارغا ئىگە بولغان . ئۇنىڭدىن كۆپ بۇرۇنقى بىر زامانلاردا پامىر تاغلىرىدىن ئۆتۈپ كەلگەن بابىل ئېكىنزارلىقىنىڭ بۇغدىيى دەسلەپ مۇشۇ يول بويىدىكى مۇنبەت تۇپراقتا ئۆزلەشتۈرۈلۈپ ، يەنە بىر زامانلاردىن كېيىن مۇشۇ يول ئارقىلىق ئوتتۇرا تۈزلەڭلىككە يېتىپ بارغان[2] .

بۇ يول مانا شۇنداق يەر يۈزىدىكى يوللارنىڭ سەرخىلى ، سەركىسى ئىدى ، ئاۋات ، قايناق ، شۆھرەتلىك ئىدى . بۇ يول ۋادىسى

---

① كانگيە — سەمەرقەنت .

② بۇ ھەقتە لى يۈڭ «ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكا سەنئىتىنىڭ يىراق قەدىمكى زاماندىكى ئىقتىساد ، مەدەنىيەت ۋە ئېتنىك مەنبەسى توغرىسىدا» (شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىلمىي ژۇرنىلى 1995 ـ يىلى 2 ـ سان) دېگەن ماقالىسىدە : «ھازىرغىچە تارىم ۋادىسىغا بۇغداي ئۆسۈملۈكىنىڭ قاچان يېتىپ كەلگەنلىكى گەرچە ئىلىم ـ پەندە بوشلۇق مەسىلىسى بولۇپ كەلگەندەك قىلسىمۇ ، ئۇنىڭ تارىم ۋادىسى ئارقىلىق خۇاڭخې ۋادىسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىمىغا بۇنىڭدىن تۆت مىڭ يىل بۇرۇن يېتىپ بارغانلىقى مەلۇم بولدى» دەيدۇ .

تەڭرىنىڭ رەھمىتى، نەزىرى ياغقان تۇپرىقى مۇنبەت، نېمىتى مول، سۈيى ئەلۋەك، گۈزەل زېمىن ئىدى.

— ئۇنداق بولسا، قېنى ئۇ يوللار، قېنى ئۇ گۈزەللىك؟ تۇرغان ـ پۈتكىنى پايانسىز دەشت قۇملۇققۇ؟

ئادەم دېگەن بۇ جانىۋار ئەقلى كاللىسىدا چېغىدا ئادەمكەن، ئەقلى گەجگىسىگە ئۆتۈپ قېلىپ ئۇنىڭغا نەپسى مىنىۋالسا، ئۇ چاغدا ئۇ ئاژناپ، ئاچ كۆز، بالاخور مەخلۇقكەن. بۇ يول، بۇ ماكانىنىڭ نام ـ شۆھرىتىنى، نەپ ـ مەنپەئىتىنى، بايلىق ـ مەئىشىتىنى ئاڭلىغان يېقىن ـ يىراقتىكى بەگ ـ خانلارنىڭ نەزىرى بۇ يەرگە ئاغدى، كۆزى قىزىرىشتى. بۇ يولغا ئۆزلىرىلا خوجا بولۇپ خەزىنىسىنى تولدۇرۇۋېلىش، چۆنتىكىنى پومپايتىۋېلىش نىيىتىگە كېلىشتى، ئۇلار بۇ يەرنى بىر ـ بىرىدىن قىزغىنىشتى، تالاشتى، تالىشىش قىرغىنچىلىق قىلىشقۇچە بېرىپ يەتتى. ئاقىۋەتتە، بۇ خىلۋەت، ئاۋات ماكانىنىڭ تىنچلىقى بۇزۇلدى، خاتىرجەملىكى يوقالدى، ئادەملىرى خاتىرجەملىك ۋە تىرىكچىلىك يولى ئىزدەپ تەرەپ ـ تەرەپكە پىتىراپ كېتىشتى. بىرىنى بىرى چىشلەپ بولىۋەرگەن قىرغىنچىلىقلار سەلتەنەتلىك ئوردا ـ سارايلارنى، ھەشەمەتلىك قەلئە ـ قورغانلارنى، قەسىر ـ خانىدانلارنى خاراب قىلىۋەتتى. ئىنسانىيەتنىڭ ئۇ بىر تۇركۈمى يارانقان بايلىقلارنى، قورغان شەھەر ـ يۇرتلارنى، ئاچقان، گۈللەتكەن يوللارنى، چاقناپ تۇرىدىغان جىمىكى پارلاق مەدەنىيەتلەرنى ئىنسانىيەتنىڭ بۇ بىر تۇركۈمى ۋەيران قىلىۋەتتى.

تراگېدىيە ئۇنىڭ بىلەن توگىمىدى.

بۇ بىر تۇركۈم ئادەملەرنىڭ ئەجدادلارنىڭ تەۋەررۇك گۈل ئىزلىرىنى نەپسى بالالىقا بېرىلىپ تاشلىۋەتكەن يۈزسىزلىكىگە تەڭرىنىڭ قەھرى ـ غەزەپ پەيمانىسى تولغان چېغى، ئۇنىڭغىمۇ، بۇنىڭغىمۇ يوق قىلىپ، ئۇلارنى بۇ زېمىنغا ئۇزاققىچە قايتا قەدەم باستۇرماسلىقتەك، گويا دۇنيادا بۇنداق شەھەر ـ يۇرتلار، يوللار بولۇپ باقمىغاندەك پاجىئەلىك قىسمەتكە دۇچار قىلدى، بۇ يەرنى

تارىخىي ، تراگېدىيىلىك ئاپەت باستى ، كۆھنقاپنىڭ ھەممىنى يوق قىلىدىغان قارا بوران ، قارا قۇيۇننى قويۇپ بەردى . بۇ قارا قۇيۇن خۇددى ئۇزاق باغلاقتىن بوشانغان ئەسەبىي غالجىر مەخلۇقتەك قۇتراپ يامرىدى . ئالدىغا ئۇچرىغانلىكى جانلىق ـ جانسىز جىمنى سۇپۇرۇپ ، ئۇچۇرۇپ سورىدى ، پەلەكتىن قۇم توپانى ياغدۇرۇپ ھەممىنى قۇمغا باستۇرۇپ يوق قىلىۋەتتى . پۇتكۇل تارىم بويلىرى ھالاكەتلىك قۇم دېڭىزىغا ئايلىنىپ كەتتى .

— بۇ قۇملۇقتا ئۇزۇلمەي چىقىپ تۇرىدىغان بوران ، قۇيۇنلار ئاشۇ قارا بورانلارنىڭ داۋامىمۇ ؟

— داۋامى دېسەك بولماس ، قالدۇقى .

شۇنداق ، ئەجدادلار بىھېساب ئەجىر ـ بەدەللەر بىلەن روياپقا چىقارغان ھەممە بايلىقنى ، ئۇلارنىڭ كېيىنكى ئەۋلادلىرى نەپساندـ يەتچى خۇي ـ پەيلى تۇپەيلىدىن ئاپەت پەيدا قىلىپ يوق قىلىۋەتـ تى . ۋاقىت ئۆتكەنچە ، بۇ يولدا چۆنتىكى پومپايغانلاردىن يىراقتىـ كىلىرى بۇ يۇرت ـ ماكاننى ، بۇ يوللارنى تاشلىۋېتىپلا قالماي ، كېيىن ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپمۇ قويۇشمىدى ، ئۇنتۇشتى ؛ يېقىنـ دىكىلەر ، ھەتتا مۇشۇ ۋادىدا ياشاپ كېلىۋاتقانلاردا بولسا ئۆتمۇشى ، يىراق ئاتا ـ بوۋا ئەجدادلىرى ، ئۇلارنىڭ نام ـ ئىزلىرى توغرۇلۇق ئىشەنچلىك ھېچقانداق چۈشەنچە ، خاتىرە قالمىدى ، پەقەت تاتلىق ـ چۈچۈك ھەم ئۇزۇك ، كەمتۈك ئەپسانە — رىۋايەت تۇسىـ دىكى غۇۋا ئەسلىمىلەرلا قالدى .

ئائىلىسىنى باشلاپ قۇملۇقتا كېلىۋاتقان ئەر پەقەت يىگىرمە يىلنىڭ ئالدىدا مۇشۇ قۇملۇقتا ئاتىسى بىلەن بىر قېتىم ماڭغىنىدـ نىلا بىلىدۇ . ئۇنىڭ ئالدىدا ئاتىسى ئۆزى ياكى باشقىلار بىلەن ماڭغانمۇ ، ماڭمىغانمۇ ، بۇنى بىلمەيدۇ .

— بۇرۇن بۇ قۇملۇقتا ئاۋات كارۋان يولىنىڭ بولغانلىقىنى تېخىمۇ بىلمەيدىكەن ـ دە .

نەپسانىيەتچىلىك ، نام ـ شۆھرەتچىلىكنىڭ ھەممىنى يوقىتىدـ ۋەتكەنلىكتەك ئاقىۋەت ، بۇلارنىڭ نەپسىنى قۇلۇپلىۋەتكەنمۇ ـ قانـ

داق، يېمەكلىكتە بۈگۈنىڭلا، ئۆتۈپ كەتسە ئەتە - ئىندىننىڭ غېمىنى قىلىدۇ، ئۆتمۈشى توغرۇلۇق ئويلاپ كەتمەيدۇ.

2

قۇملۇق، يەنە شۇ تۈگىمەس بىپايان قۇملۇق.

چوڭ - كىچىك، ئەر - ئايال بولۇپ ئۈچ جانلىق بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى خۇددى داڭگاللار ئارىسىدا قىمىرلاپ يۈرگەن چۈمۈلىلەردەك چەكسىز قۇملۇقنىڭ ئېگىز - پەس سانسىز قۇم دۆڭلىرى ئارىلىرىدا بىر قەدەم، بىر قەدەمدىن ئىلگىرىلەپ ئاستا مېڭىپ كەلمەكتە. ئايال بىلەن بالىنىڭ بۇنداق چوڭ قۇملۇقتا تۈنجى قېتىم مېڭىشى بولغاچقا، قۇملۇقتا ئۆزلىرىدىن باشقا بىرەر جانلىقنى، بىرەر تال خەس - گىياھنى كۆرمەي، تۈگىمەس قۇمغا قاراۋېرىپ كۆزىمۇ، دىلىمۇ تالدى. ئۇلار مېڭىۋاتىدۇ، مېڭىۋاتىدۇ، جىم - جىم مېڭىۋاتىدۇ، دېيىشىدىغان گەپلىرى يوقمىكىنە بۇلارنىڭ.

ئوزايىدىن قۇملۇقتىن تېزرەك چىقىپ بولساق ئىدى، دېگەندىن باشقا بىر - بىرىگە دەيدىغان گەپلىرى يوقتەك.

— بوپتۇ، زېرىكىپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە مەن گەپ قىلىپ بېرەي، ئاڭلىغاچ مېڭىڭلار.

ئىنسانلارغا نەپسى بالالىق ئادەم ئاتىدىن، قانخورلۇق ئۇنىڭ بالىلىرىدىن قالغان ئاپەت - پاجىئەلىك مىراس كېسەل بولسا كېرەك. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئادەم ئاتا ئىبلىسنىڭ دەيدىيى بىلەن نەپسىگە ھاي بېرەلمەي چەكلەنگەن مېۋىنى يەپ قويۇپ، جەننەتنىڭ ھۇزۇر - ھالاۋىتىدىن مەھرۇم قىلىنىش جازاسىغا ئۇچراپ زېمىن يۈزىگە چىقىرىۋېتىلگەن. ئادەم ئەلەيھىسسالام زېمىن يۈزىگە ئاشۇ نەپسى بىلەن ئاياغ باسقان، ئۆزى بىلەن ئاشۇ نەپسىنى بىللە ئېلىپ چىققان.

ئادەم ئاتىنىڭ چوڭ ئوغلى قابىل شەھۋانىي ھەۋەسنىڭ كەيند-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com